

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 8.9.2006
KOM(2006) 481 galutinis

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI
IR EUROPOS PARLAMENTUI**

Europos švietimo ir mokymo sistemų veiksmingumas ir teisingumas

{SEK(2006) 1096}

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Europos švietimo ir mokymo sistemų veiksmingumas ir teisingumas

1. ĮVADAS

1. 2006 m. pavasario Europos Vadovų Taryba¹, išvadose pabrėžusi, kad siekiant užtikrinti ilgalaikį ES potencialą stiprinti konkurencingumą ir socialinę sanglaudą, svarbiausias veiksnys yra Europos švietimo ir mokymo sistemos, numatė dvigubą uždavinį sprendžiant šioje srityje kylančias problemas. Taryba taip pat pažymėjo, kad siekiant užtikrinti kokybiškas, veiksmingas ir teisingas švietimo ir mokymo sistemas, būtina sparčiau vykdyti reformas. Tai yra esminiai klausimai siekiant ES tikslų, įgyvendinant Lisabonos partnerystę ekonomikos augimui ir darbo vietų kūrimui bei naudojant atvirą koordinavimo metodą socialinės integracijos ir socialinės apsaugos srityse.
2. Atsižvelgiant į ribotą valstybės biudžetą, globalizacijos iššūkius, demografinius pokyčius ir technologines naujoves, visoje Europoje vis labiau pabrėžiama reikmė didinti švietimo ir mokymo sektoriaus veiksmingumą. Žinoma, veiksmingumas pageidautinas, tačiau dažnai manoma, kad veiksmingumo ir teisingumo tikslai yra tarpusavyje nesuderinami. Gana dažnai pasitaiko, kad dabartinės švietimo ir mokymo sistemos palaiko šališkumą ar net pačios sudaro jam sąlygas.
3. Vis dėlto patirtis rodo, kad žvelgiant iš platesnės perspektyvos teisingumas² ir veiksmingumas³ iš tiesų stiprina ir papildo vienas kitą, o šiame Komunikate daugiausia dėmesio skiriama kaip tik tokioms politikos priemonėms. Šiuo dokumentu siekiama informuoti politikus apie tendencijas valstybėse narėse ir apie šioje srityje atliktus ES masto tyrimus ir taip padėti jiems priimti sprendimus, susijusius su tęsiama sistemos reforma. Išsamūs teigiamos veiksmingumo ir teisingumo priklausomybės įrodymai pateikiami Tarnybų darbo dokumente⁴.

¹ Europos Vadovų Taryba, 2006 m. kovo 23–24 d., pirmininkaujančios valstybės išvados, 23 dalis.

² Teisingumą galima nusakyti kaip individų naudojimosi švietimo ir mokymo paslaugomis mastą, vertinant pagal galimybes, prieinamumą, sąlygas ir rezultatus. Teisingose sistemose užtikrinama, kad švietimo ir mokymo rezultatai yra nepriklausomi nuo socialinių ir ekonominių aplinkybių bei kitų veiksnių, galinčių sudaryti nepalankias sąlygas švietimo atžvilgiu, taip pat kad užtikrinamos konkrečius asmens mokymosi poreikius atspindinčios sąlygos. Šiame dokumente su lytimi, priklausymu tautinėms mažumoms, negalia ar regioniniais skirtumais susijęs ir pan. šališkumas nenagrinėjamas, tačiau į jį atsižvelgiama, jei dėl jo sudaromos nepalankios socialinės ir ekonominės sąlygos.

³ Veiksmingumą galima nusakyti indėlio ir rezultatų santykiu vykstant tam tikram procesui. Sistema laikoma veiksminga, jei indėlis užtikrina maksimalius rezultatus. Santykinis veiksmingumas švietimo sistemose paprastai vertinamas pagal testų ir egzaminų rezultatus, o plačiosios visuomenės ir visos ekonomikos atžvilgiu – pagal privačią ir socialinę grąžos normą.

⁴ Tarnybų darbo dokumentas (TDD) (SEC (2006) 1096)

1.1 Ekonominiai ir socialiniai iššūkiai

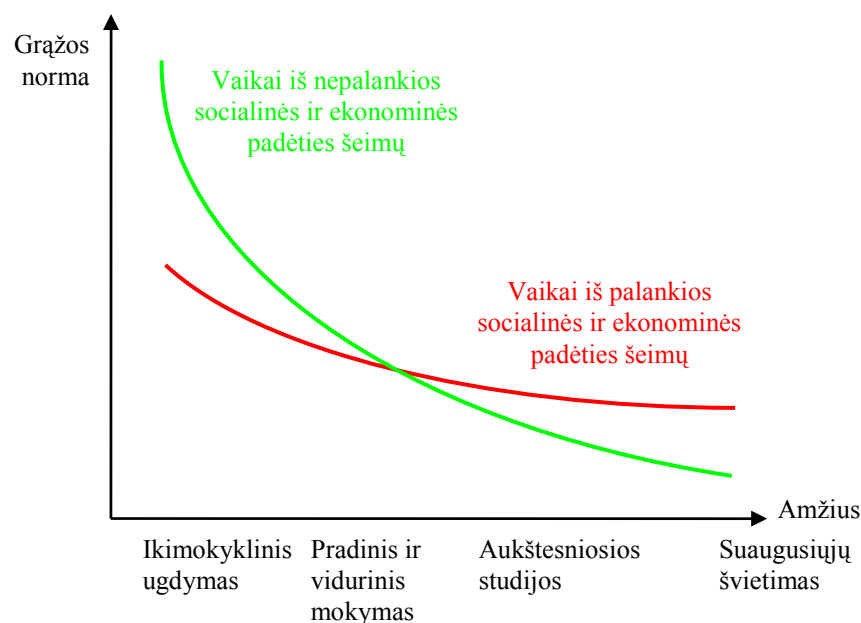
4. ES susiduria su keturiais tarpusavyje susijusiais socialiniais ir ekonominiais iššūkiais: globalizacija ir naujomis labai konkurencingomis pramoninėmis šalimis, demografinė situacija, senėjant Europos gyventojams ir didėjant migracijai, sparčiais pokyčiais darbo rinkoje bei naujų technologijų sukelta IRT revoliucija. Visa tai daro poveikį siekiui teikti kokybiškas švietimo paslaugas visiems. Žmonės, kurių kvalifikacija žema, susiduria su vis didesne nedarbo ir socialinės atskirties rizika. 2004 m. duomenimis 75 mln. ES piliečių (arba 32 % visos darbo jėgos) buvo žemos kvalifikacijos darbuotojai, tačiau jau 2010 m. žmonėms, turintiems tik pagrindinį mokyklinį išsilavinimą, bus skiriama vos 15 % naujų darbo vietų⁵.
 5. Švietimo ir mokymo politikos priemonės gali daryti didžiulį teigiamą poveikį ekonominiams ir socialiniams rezultatams (įskaitant darnią plėtrą ir socialinę sanglaudą), tačiau nematoma šališkumo švietimo ir mokymo srityje kaina retai kada atsispindi valstybės apskaitoje. Pavyzdžiui, JAV bendrosios išlaidos vienam vidurinės mokyklos nebaigusiam aštuoniolikmečiui per visą jo gyvenimą sudaro maždaug 450 000 USD (arba 350 000 EUR). Į šią sumą įtraukiami negauti pajamų mokesčiai, taip pat išlaidos, susijusios su didesne sveikatos apsaugos paslaugų ir valstybės pagalbos paklausa bei su didesniu bendru ir nepilnamečių nusikalstamumu⁶. Jei Jungtinėje Karalystėje aukštesnįjį vidurinį išsilavinimą turėtų 1 % daugiau visų dirbančių gyventojų, neturinčių jokio išsilavinimo, dėl mažesnio nusikalstamumo ir didesnių pajamų JK per metus gautų maždaug 665 mln. GBP ekonominės naudos⁷.
 6. Politika, kuria siekiama sumažinti šias išlaidas, gali būti ir teisinga, ir veiksminga. Valstybės narės, kurios vykdydamos reformas atsižvelgia ne tik į švietimo ir mokymo sistemų veiksmingumą, bet ir į jų teisingumą, gali maksimaliai padidinti realią ir ilgalaikę grąžą.
- ## 2. VEIKSMINGUMO IR TEISINGUMO PLANAVIMAS MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ STRATEGIJOSE
7. Investicijos į švietimą ir mokymą atsiperka greitai, todėl vyriausybės, priimdamos su išlaidomis susijusius sprendimus, turėtų imtis ilgalaikio planavimo vietos ir nacionaliniu lygiu. Iš toliau pateikiamos informacijos matyti, kad didžiausia grąžos norma vertinant pagal visą gyvenimą trunkančio mokymosi etapus yra būdinga ikimokykliniam ugdymui, ypač labiausiai socialiai nuskriaustų asmenų atveju, o šių investicijų rezultatai tampa pastebimi praėjus tam tikram laikui.

⁵ TDD, 5 p.

⁶ TDD, 13–14 p.

⁷ TDD, 12–13 p.

1 paveikslas. Investicijų grąža įvairiuose visą gyvenimą trunkančio mokymosi etapuose

Šaltinis: Cunha et al (2006 m.), parengė EENEE⁸

8. Ilgalaikių investicijų planavimo poreikis pabrėžia nacionalinių mokymosi visą gyvenimą strategijų, kurias valstybės narės susitarė parengti iki 2006 m. pabaigos, svarbą. Europos ir nacionalinės kvalifikacijų sistemos palengvins įvairaus pobūdžio mokymosi įteisinimą. Tai labai svarbu stiprinant sistemų teisingumą, nes daug socialiai nuskriaustų asmenų kompetenciją ir įgūdžius⁹ įgyja neformalaus ir savaiminio švietimo būdu. Papildomą veiksmingumą ir teisingumą galima užtikrinti siekiant, kad bet kokio pobūdžio mokymasis būtų įteisintas ir „perkeliamas“ bei pašalinant mokymosi proceso „aklavietas“¹⁰.
9. Švietimo ir mokymosi sistemose reikia vertinimo kultūros. Norint parengti veiksmingas ilgalaikes politikos priemones, būtina remtis svariais įrodymais. Valstybės narės, norinčios suprasti ir stebėti, kas vyksta jų sistemose, privalo rasti būdų atitinkamiems tyrimams atlikti ir naudotis jų rezultatais, taip pat parengti statistikos infrastruktūrą būtiniais duomenimis surinkti bei nustatyti būdus politikos priemonių įgyvendinimo pažangai nustatyti.
10. Norint išspręsti nevienodų mokymosi sąlygų problemą, vien švietimo politikos nepakanka. Mokymosi galimybes riboja tarpusavyje susiję asmeniniai, socialiniai, kultūriniai ir ekonominiai veiksniai. Todėl svarbu susieti švietimo ir mokymo politiką su atitinkamomis priemonėmis užimtumo, ekonomikos, socialinės sanglaudos, jaunimo, sveikatos, teisingumo, aprūpinimo būstu ir socialinių paslaugų srityse. Taip pat reikėtų parengti specialias politikos priemones, skirtas švietimo ir mokymo skirtumams tarp regionų sumažinti.

⁸ Švietimo ekonomikos Europos ekspertų tinklas (EENEE): www.education-economics.org

⁹ COM(2005)548, 2005/0221 (COD), „Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų pasiūlymas“

¹⁰ TDD, 15–16 p.

Valstybės narės turėtų plėtoti vertinimo kultūrą. Politikos priemonės turėtų būti rengiamos visam mokymosi visą gyvenimą procesui, daug dėmesio skiriant tiek veiksmingumui, tiek teisingumui ilgalaikiu laikotarpiu ir susiejant šias priemones su kitų politikos sričių priemonėmis.

3. VEIKSMINGUMO IR TEISINGUMO UŽTIKRINIMAS ŠVIETIMO IR MOKYMO POLITIKOJE

3.1. Ikimokyklinis ugdymas. Dėmesys mokymuisi ankstyvame amžiuje

11. Jau tvirtai įrodyta, kad kokybiškas ikimokyklinis ugdymas palengvina vėlesnį mokymąsi ir teikia ilgalaikės naudos pasiekimų ir socializacijos srityje asmens mokymosi ir profesinės veiklos laikotarpiu¹¹.
12. Iš Europos ir JAV patirties matyti, kad ankstyvos intervencijos programos (ypač skirtos socialiai nuskriaustiems vaikams) gali užtikrinti labai didelę socialinę ir ekonominę grąžą, kuri pasireiškia iki pat pilnametystės¹². Šių programų poveikį galima vertinti pagal geresnius pasiekimus mokykloje, taip pat teigiamus perkėlimo į aukštesnę klasę, užimtumo, nusikaltimų prevencijos, santykių šeimoje ir visuomenės sveikatos pokyčius. Vis dėlto, norint panaikinti skirtumus švietimo sistemoje ir įtvirtinti teigiamą poveikį, vykdant ikimokyklines programas reikia imtis ir kitų intervencinių priemonių (pvz., remti kalbų mokymąsi ir gebėjimą socialiai prisitaikyti); kitaip šių programų nauda mažėja. Nepakankamų investicijų į ankstyvąjį mokymąsi pasekmės – ženkliai didesnės išlaidos korekciniams priemonėms vėlesniuose gyvenimo etapuose. Šios išlaidos apima nusikalstamumo mažinimui, sveikatos stiprinimui, užimtumo didinimui ir kitoms socialinės politikos priemonėms skirtas išlaidas ir yra kur kas mažiau naudingos ekonomiškai.
13. Daug Europos šalių yra numačiusios išlaidas, skirtas ankstyvajam mokymuisi stiprinti ir nevienodų mokymosi sąlygų problemai spręsti (pvz., BE, ES, FR, IT, HU). Tokios politikos priemonės labai padeda užtikrinti veiksmingumą ir teisingumą bei pateisina svarbų prioritetą – valstybės ir privatų finansavimą.
14. Reikėtų atidžiai išnagrinėti ankstyvoje vaikystėje taikomas pedagogines priemones. Programų, kuriose daugiausia dėmesio skiriama mokymuisi bei asmeniniams ir socialiniams įgūdžiams, rezultatai paprastai būna geresni, o jų poveikis jaučiamas visą gyvenimą¹³. Daugelyje šalių reikia didinti specialiai apmokytų ikimokyklinio ugdymo pedagogų pasiūlą. Siekiant, kad ikimokyklinis ugdymas būtų sėkmingas, būtinas tėvų dalyvavimas. Socialiai nuskriaustų vaikų tėvus į šį procesą galima įtraukti vykdant specialiai tokiems tėvams parengtas programas.

Didžiausią naudą ikimokyklinis ugdymas teikia vaikų vėlesnių pasiekimų ir jų socialinio prisitaikymo atžvilgiu. Valstybės narės turėtų daugiau investuoti į ikimokyklinį ugdymą ir taip veiksmingai sukurti tolesnio mokymosi pagrindą, sumažinti mokyklos nebaigusiujų skaičių, užtikrinti rezultatų nešališkumą ir pagerinti bendrą įgūdžių lygį.

¹¹ TDD, 15–16 p., 18 p.

¹² TDD, 18–19 p.

¹³ TDD, 18–19 p.

3.2. Pradinis ir vidurinis lavinimas. Visuotinio pagrindinio išsilavinimo kokybės gerinimas

15. Privalomasis švietimas ir mokymas turėtų visiems žmonėms suteikti pagrindinį išsilavinimą ir svarbiausius įgūdžius, kad jie galėtų sėkmingai veikti žiniomis grįstoje visuomenėje. Tai ypač svarbu kai kurioms socialiai nuskriaustoms grupėms ir toms valstybėms narėms, kurios pasižymi dideliu migrantų ir tautinių mažumų skaičiumi. Švietimo sistemose, kurioms būdingas ankstyvas besimokančiųjų skirstymas į grupes pagal gabumus¹⁴, dar labiau padidinami išsilavinimo skirtumai dėl nevienodos socialinės padėties ir taip atsiranda šališki besimokančiojo ir mokymo įstaigos rezultatai¹⁵. Kai kuriose valstybėse narėse, kur mokyklos specialiai pritaikomos tam tikroms grupėms su panašiais poreikiais ir pasiekimais, besimokančiųjų skirstymas į grupes laikomas veiksminga priemone. Vis dėlto yra įrodymų, verčiančių tuo abejoti. Tose Europos šalyse, kuriose vaikai anksti skirstomi į grupes pagal gabumus (pvz., DE, LI, LU, NL, AT), pastebimi didesni skirtumai tarp vaikų pasiekimų nei šalyse su labiau integruotomis mokyklomis.
16. Ypatingai neigiamą poveikį ankstyvas vaikų skirstymas daro socialiai nuskriaustų vaikų pasiekimams. Iš dalies taip nutinka todėl, kad tokie vaikai dažnai nukreipiami ne tokiam prestižiniam švietimui ir mokymui. Atidėjus tokį skirstymą iki aukštesniojo vidurinio švietimo lygmens ir leidus pereiti į kitos pakraipos mokyklą, būtų galima sumažinti visuomenės sluoksniavimą ir užtikrinti teisingumą nesumažinant veiksmingumo¹⁶.
17. Daug valstybių narių (pvz., BE, NL, CZ, IE, IT, LV, HU, PT, SK, UK)¹⁷ siekė padidinti veiksmingumą decentralizavimo būdu, t. y. suteikdamos atskiroms įstaigoms didesnę veiksmų laisvę sudarant mokymo programas, skirstant biudžetą ir priimant su personalu susijusius sprendimus. Loginis tokio decentralizavimo pagrindas – pripažinimas, kad informacija apie vietos situaciją ir specialius poreikius užtikrina decentralizuotai priimtų sprendimų veiksmingumą. Daugumoje valstybių narių (pvz., DK, EE, EL, FR, IE, IT, CY, LV, LT, HU, MT, NL, AT, PL, PT, SI, FI, UK, LI, NO, RO) taikomos atskaitomybės sistemos, pagrįstos vienodais visuotiniais baigiamaisiais egzaminais ir vidaus vertinimu¹⁸. Jau įrodyta tarptautiniu mastu, kad įstaigų vietos autonomijos ir centrinės atskaitomybės sistemos derinimas gali pagerinti besimokančiųjų rezultatus. Vis dėlto atskaitomybės sistemos turi būti sudaromos taip, kad būtų visapusiškai siekiama teisingumo ir vengiama potencialiai šališkų decentralizuotai priimtų sprendimų padarinių, pavyzdžiui, apibrėžiant mokyklos rajoną. Kai kurios šalys į savo atskaitomybės sistemas įtraukė su teisingumu susijusius tikslus ir iniciatyvas bei numatė tolesnes priemones įstaigoms, nesilaikančioms nustatytų nešališkumo standartų.

¹⁴ Tai reiškia, kad vaikai paskirstomi į skirtingas mokyklas remiantis jų gebėjimais iki 13 m. amžiaus. Nors iš esmės tai nereiškia, kad vaikai skirstomi į sieksiančių aukštojo mokslo ir į profesinio lavinimo grupes, praktikoje dažnai nutinka kaip tik taip. Į šį apibrėžimą neįtraukiamas skirstymas į lygiagrečias klases, kai, atsižvelgiant į vaikų gabumus, sudaromos skirtingos mokymo programos toje pačioje mokykloje besimokantiems vaikams.

¹⁵ TDD, 19–20 p.

¹⁶ TDD, 22 p.

¹⁷ TDD, 22–23 p.

¹⁸ TDD, 23–24 p.

18. Svarbiausi veiksmingumą ir teisingumą užtikrinantys veiksniai – mokytojų parengimo kokybė, jų patirtis ir motyvacija, taip pat jų naudojami pedagoginiai metodai. Mokytojai, bendradarbiaudami su tėvais ir vaikų gerovės tarnybomis, gali vaidinti svarbiausią vaidmenį užtikrinant labiausiai socialiai nuskriaustųjų įtraukimą. Tai ypač veiksminga, jei mokyklose vykdomos nuolat atnaujinamos ir pedagoginiais tyrimais pagrįstos integracijos strategijos. Valstybės narės dėjo daug pastangų siekdamos nustatyti tinkamas priemones, skirtas pritraukti patyrusius ir motyvuotus mokytojus į problemiškas mokyklas¹⁹. Įdarbinimo politikos, užtikrinančios kokybišką mokymą socialiai nuskriaustiems mokiniams, plėtotę taip pat reikėtų laikyti prioritetu.

Daugumos atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad švietimo ir mokymo sistemose, kurioms būdingas ankstyvas besimokančiųjų skirstymas į grupes, didėja išsilavinimo skirtumai dėl nevienodos socialinės padėties, o veiksmingumas ilgalaikiu laikotarpiu nesustiprėja. Veiksmingumą ir teisingumą galima pagerinti skiriant daugiau dėmesio mokytojų kokybės gerinimui ir įdarbinimui su sunkumais susiduriančiose mokyklose, taip pat kuriant tokias autonomiško ir atskaitomybės sistemas, kurios padėtų išvengti šališkumo.

3.3. Aukštasis mokslas. Investicijų didinimas ir dalyvavimo plėtra

19. Aukštasis mokslas yra vienas iš svarbiausių žiniomis grįstos ekonomikos ir visuomenės aspektų. Jis yra pačiame vadinamojo žinių trikampio – švietimo, naujovių ir mokslinių tyrimų – centre. Komisijos komunikate dėl universitetų modernizavimo²⁰ teigiama, kad aukštasis mokslas ES susiduria su įvairiomis problemomis, todėl norint, kad jis taptų konkurencingesnis ir skatintų meistriškumą, būtina jį modernizuoti. Vienas iš uždavinių – sukurti diversifikuotas sistemas, užtikrinančias vienodas dalyvavimo galimybes visiems, tačiau išliekančias finansiškai stipriomis ir geriau atliekančias savo funkcijas. Komisija jau yra pateikusi pasiūlymą, kad siekiant sukurti žinių visuomenę, ES turėtų siekti vėliausiai po 10 metų modernizuoto aukštojo mokslo sektoriaus veiklai skirti mažiausiai 2 % BVP²¹.
20. Nors studentų skaičius nuolat auga, o Europos universitetams keliama vis didesni reikalavimai, finansavimo lygis didėja nepakankamai. Be to, augant studentų skaičiui teisingumas nebuvo sustiprintas, nes pirmenybė dažniausiai buvo teikiama aukštiems socialiniams ir ekonominiams sluoksniams priklausantiems asmenims arba asmenims, kurių tėvai yra įgiję aukštąjį išsilavinimą²².
21. Vyrauja nuostata, kad nemokama aukštojo mokslo sistema (visiškai finansuojama valstybės) pati savaime yra nešališka. Tačiau realybėje ši prielaida nepasitvirtina – juk pagrindinis dalyvavimą lemiantis veiksnys yra socialinė ir ekonominė individo padėtis. Yra reikšmingų įrodymų, kad įgijusieji aukštąjį išsilavinimą paprastai gauna dideles asmenines pajamas ir kad progresyvi mokesčių sistema nėra pakankama kompensavimo priemonė. Todėl gali vykti atvirkštinis pajamų perskirstymas.

¹⁹ TDD, 25 p.

²⁰ COM (2006) 208 galutinis

²¹ COM (2006) 208 galutinis. Taip pat žr. COM (2006) 30 ir COM (2005) 152

²² TDD, 25–26 p.

Regresyvus poveikis ypač ryškus tais atvejais, kai mokymo sistemose dėl nevienodos besimokančiųjų socialinės padėties dar labiau padidinami išsilavinimo skirtumai. Siekdamos didesnės pusiausvyros tarp asmeninio ir valstybės finansavimo bei abiejų šių šalių gaunamos naudos²³ ir prisidėti prie universitetams būtino papildomo finansavimo, daugelis šalių (pvz., BE, ES, IE, NL, AT, PT, UK, LI) naudojami studentų – pagrindinių ir tiesioginių aukštojo mokslo teikiamos naudos gavėjų – investicijomis į savo ateitį ir renka mokesčius už mokslą²⁴. Taip pat yra įrodymų, kad mokesčiai už mokslą didina mokymo ir universitetų vadybos kokybę bei stiprina studentų motyvaciją²⁵.

22. Vis dėlto mokesčių už mokslą įvedimas netaikant atitinkamos finansinės paramos neturtingiems studentams priemonių gali dar labiau sustiprinti nelygybės siekiant aukštojo mokslo didėjimo riziką. Labiausiai socialiai nuskriausti dažniausiai baiminasi rizikos ir skolų, todėl jie yra linkę atsisakyti studijų ir pradėti dirbti, ypač jei baigus mokslą neužtikrinamos atitinkamos asmeninės pajamos. Tai ypatingai aktualu tais atvejais, kai mokesčių už mokslą dydis nustatomas remiantis būsimąjo darbo užmokesčio dydžiu, darant besąlygišką prielaidą, kad ekonominės sąlygos užtikrins tokį patį absolventų pajamų lygį, koks yra šiuo metu. Vyriausybės gali paskatinti studijuoti neturtingus asmenis užtikrindamos galimybę gauti banko paskolą ir siūlydamos pagal pajamų dydį apskaičiuojamas paskolas, stipendijas bei pašalpas, skiriamas atsižvelgiant į materialinę asmens padėtį. Tokia sistema jau taikoma daugelyje Europos šalių (pvz., BE, ES, FR, IE, IT, LV, LT, NL, AT, PT, UK, LI). Vis dėlto šios sistemos yra pernelyg naujos, kad būtų galima įvertinti jų naudą, tačiau Australijos ir JAV patirtis rodo, kad mokesčiai už mokslą kartu su tiksline finansine parama didina studentų skaičių, tačiau nemažina teisingumo²⁶.
23. Šališkumas ankstyvuose švietimo proceso etapuose lemia, kad mokinių iš socialiai nuskriaustų šeimų išsilavinimas dažnai yra nepakankamas norint studijuoti aukštojoje mokykloje. Netgi gavę tinkamą išsilavinimą jie dažnai nepageidauja studijuoti universitete²⁷. Todėl politikos priemonės mokyklų veiksmingumui ir teisingumui stiprinti bei veiksmams, skirti kultūrinei sampratai apie aukštąsias mokyklas keisti, yra gyvybiškai svarbūs. Siekiant šio tikslo, būtina organizuoti vizitus į mokyklas, vykdyti konsultavimo ir orientavimo visą gyvenimą programas ir tokiu būdu jau vidurinės mokyklos mokiniams teikti informaciją apie aukštojo mokslo teikiamas galimybes ir privalumus, o svarbiausia – ši idėja turi būti skleidžiama šeimose, kol vaikai dar palyginti maži²⁸. Reikėtų skatinti universitetus rengti visapusiškas informacijos sklaidos ir informavimo apie galimybes priemones, pvz., vykdyti parengiamąsias programas bei leisti iš anksto pasirinkti studijų vietas.

²³ Vidutinė aukštojo mokslo teikiamos naudos gražos norma vienam asmeniui EBPO šalyse yra beveik 9 %.

²⁴ TDD, 27–29 p.

²⁵ TDD, 28 p.

²⁶ TDD, 29 p.

²⁷ TDD, 28 p.

²⁸ TDD, 29 p.

Nemokamas aukštasis mokslas nereiškia, kad užtikrinamas visiškas teisingumas. Siekdamas stiprinti tiek veiksmingumą, tiek teisingumą, valstybės narės turėtų sudaryti tinkamas sąlygas ir paskatas didesnėms investicijoms iš valstybės ir privačių šaltinių, tam tikrais atvejais pasitelkti mokestį už mokslą ir kartu teikti paramą labiausiai socialiai nuskriaustiems asmenims. Taip pat reikėtų imtis konkrečių veiksmų vidurinėje mokykloje. Aukštojo mokslo įstaigos, siekdamos patenkinti skirtingus socialinius ir ekonominius poreikius, turėtų siūlyti įvairesnes sąlygas ir paskatas.

3.4. Profesinis švietimas ir rengimas. Kokybės gerinimas ir svarbos didinimas

24. Senėjančioje visuomenėje aukštas ir nemažėjantis jaunimo nedarbo lygis ES tampa vis rimtesne problema. Numatoma, kad 2050 m. 65 m. amžiaus ir vyresni europiečiai sudarys 65 % visų gyventojų ir tik 20 % visų gyventojų bus darbingo amžiaus (15–65 m.)²⁹. Taip pat didėja aukštesnės kvalifikacijos darbuotojų poreikis. Mažiausią išsilavinimą turintys nauji darbo rinkos dalyviai susiduria su didžiausia nedarbo rizika. Veiksmingiausias būdas pagerinti dalyvavimo darbo rinkoje perspektyvas yra taikyti ankstyvas dalyvavimą skatinančias ir pasiekimus didinančias priemones, tačiau svarbiausias yra sėkmingas perėjimas iš mokymosi įstaigos į darbo rinką. Yra įrodymų, kad šalyse su išplėtotomis profesinio rengimo ir švietimo sistemomis (PRŠ) rinkos dalyviai ateityje gali tikėtis deramo pajamų lygio³⁰. „Aklaviečių“ profesinio rengimo sistemose pašalinimas ir galimybių vėliau siekti aukštojo mokslo užtikrinimas – tiesiausias kelias padidinti jų patrauklumą. Valstybės narės turėtų nustatyti lanksčius ir aiškius kelius profesinių mokyklų absolventams siekiant toliau mokytis ar įsidarbinant. Tai turėtų užtikrinti aukštojo mokslo absolventų ir profesinių mokyklų absolventų skaičiaus pusiausvyrą ir geriau tenkinti darbo rinkos poreikius.

25. Atsižvelgiant į senėjančios visuomenės keliamas problemas bei siekiant užtikrinti teisingumą ir veiksmingumą, svarbu sudaryti daugiau mokymosi galimybių suaugusiems, ypač įtraukiant nekvalifikuotus darbuotojus į mokymosi procesą ir padedant jiems geriau prisitaikyti prie kintančios darbo rinkos. Darbdaviai yra linkę darbo vietoje apmokyti labiau kvalifikuotus darbuotojus, nes tai didina paties darbdavio ir darbuotojo gaunamas pajamas³¹. Jau įrodyta, kad įmonės nenoriai investuoja į socialiai nuskriaustų, nekvalifikuotų ir pagrindinių įgūdžių neturinčių asmenų mokymą.

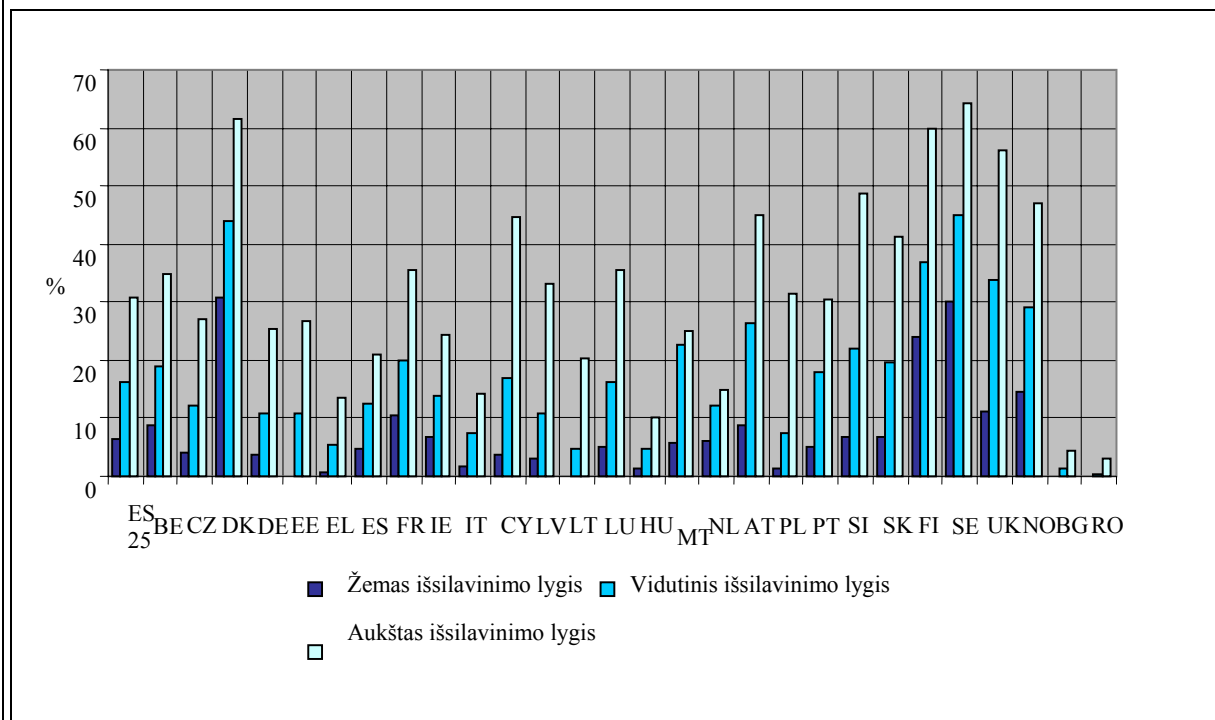
26. Tik 10,8 % suaugusių europiečių dalyvauja formaliame, neformaliame ir savaiminiame mokymesi visą gyvenimą – taigi, ES nustatyta 12,5 % riba, kurią tikimasi pasiekti iki 2010 m., dar nepasiekta. Duomenys, susiję su ankstesniais neformaliojo švietimo dalyvių mokslo pasiekimais (žr. 2 pav.), rodo, kad žemiausią kvalifikaciją turintys asmenys yra mažiausiai linkę dalyvauti tolesniame mokymesi ir taip pagerinti savo darbo perspektyvas.

²⁹ TDD, 30 p.

³⁰ TDD, 30 p.

³¹ TDD, 31 p.

2 paveikslas. 25–64 m. amžiaus asmenų dalyvavimas neformaliajame mokymesi pagal išsilavinimo lygį, %, 2003 m.

■ ES 25: 6,5 % ■ ES 25: 16,4 % ■ ES 25: 30,9 %

Šaltinis: EUROSTAT: LFS, AHM, 2003

Tikslinė grupė: 25–64 m. amžiaus gyventojai. Tyrimo laikotarpis: 12 mėnesių

27. Socialinė ir kultūrinė mokymo nauda yra akivaizdi, nes ji suteikia socialinio įsitraukimo jausmą ir padeda suaugusiesiems toliau dalyvauti mokymosi cikle. Siekiant teisingumo, bedarbiams ir asmenims, kuriems prasčiau sekėsi privalomojo švietimo sistemoje turėtų būti suteikta galimybė dalyvauti valstybės finansuojamose suaugusiųjų mokymo programose, tačiau duomenų apie tokių programų vaidmenį gerinant socialiai nuskriaustų suaugusiųjų užimtumo perspektyvas yra gana mažai³². Norint pagerinti situaciją galima vadovautis dviem požiūriais.
28. Pirmiausia, sėkmingos profesinio ir suaugusiųjų mokymo sistemos dažnai yra paremtos verslo, viešojo sektoriaus, socialinių partnerių ir trečiojo sektoriaus vietos organizacijų partneryste³³. Dėmesys sutelkiamas į konkrečias tikslines grupes ir jų poreikius. Partnerystės aukštesniojo vidurinio lavinimo lygmenyje siūlant alternatyvią mokymosi aplinką gali būti skirtos jaunuoliams, kurie gali nebaigti mokyklos³⁴. Be abejonės, tokios iniciatyvos kainuoja, tačiau išlaidos, susijusios su neveiklumu ir jo padariniais – dideliu nebaigusiujų mokyklos skaičiumi – yra kur kas didesnės³⁵.

³² TDD, 33–34 p.

³³ Taryba ir Komisija jau pripažino socialinio dialogo svarbą: http://ec.europa.eu/comm/employment_social/social_dialogue/

³⁴ TDD, 34–37 p.

³⁵ TDD, 12–14 p.

29. Antra, mokymas turi būti glaudžiai susietas su darbdavių poreikiais. Mokymas turi turėti ryšį su darbo rinka, todėl į procesą reikia įtraukti ir verslo įmones – ne tik organizuojant partnerystes, bet ir pabrėžiant mokymo darbo vietoje svarbą. Vyriausybės, siekdamos geriau derinti darbo jėgos pasiūlą ir paklausą bei palengvinti mokymo įstaigos ir karjeros pasirinkimą, turėtų toliau kaupti informaciją apie įgūdžių poreikį darbo rinkoje. Vyriausybės parama mokymo programoms pagal pramonės šakas ir sektorius gali paskatinti privačias investicijas, nes tokiu atveju įmonių ir darbuotojų patiriamos pridėtinės išlaidos būtų palyginti nedidelės³⁶. Taip būtų sušvelninama ir darbuotojų perėjimo į kitas įmones rizika – tai labai paplitęs veiksnys, ribojantis darbdavių investicijas į mokymą. Norint, kad organizacijos taptų besimokančiomis organizacijomis, išliktų konkurencingos ir būtų socialiai atsakingos, darbdaviai turėtų investuoti į švietimą ir mokymą³⁷. Tais atvejais, kai dėmesys sutelkiamas į regiono ar vietos ekonomikos poreikius, su darbo rinka susietos mokymo programos yra ypač veiksmingos didinant socialiai nuskriaustųjų užimtumo galimybes³⁸.

Valstybės narės turėtų PRŠ sistemoje nustatyti lanksčius ir aiškius kelius toliau siekiant mokslo ar įsidarbinant. Jos taip pat turėtų tobulinti bedarbiams ir socialiai nuskriaustiems besimokantiejiems skirtas valstybines mokymo programas. Šių programų kokybę ir aktualumą galima sustiprinti skatinant suinteresuotųjų šalių partnerystes regiono ar vietos lygiu ir lengvinant privataus sektoriaus dalyvavimo sąlygas.

4. EUROPOS SĄJUNGOS VEIKLA

30. Sprendžiant šiame Komunikate numatytus uždavinius svarbiausią vaidmenį vaidina valstybės narės. Tačiau be valstybės narės skirtų rekomendacijų svarbu imtis ir ES lygmens veiksmų. Pasaulio ekonomikos konkurencija ir socialinės tendencijos įvairiose šalyse priklausomai nuo jų ekonominės situacijos daro panašų poveikį. Pridėtinė vertė Europoje sukurama dėl švietimo ir mokymo sistemų įvairovės bei jos teikiamos abipusio mokymosi ir keitimosi patirtimi naudos.
31. Naujoje mokymosi visą gyvenimą programoje bus remiamas milijonų asmenų judumas taip padedant jiems įgyti naujų įgūdžių ir prisitaikyti prie Europos darbo rinkos, o bendradarbiaujant tarptautiniu mastu bus stiprinama Europos švietimo ir mokymo įstaigų kokybė ir sąsajos. Programos vykdymas bus derinamas su naujosiomis struktūrinių fondų taisyklėmis, taigi, bus remiamos sistemos reformos bei švietimą ir mokymą plėtojantys projektai.
32. Vadovaudamasi atnaujinta Lisabonos strategija ir darbo programa „Švietimas ir mokymas 2010“, ES padeda valstybėms narėms parengti ir įgyvendinti švietimo ir mokymo politikos priemones – palengvina keitimąsi informacija, duomenimis ir patirtimi bei suteikia šalims galimybę mokytis vienas iš kitų ir vertinti. Veiksmingumas ir teisingumas bus šios veiklos prioritetas, o ypatingai didelę paramą

³⁶ TDD, 34–35 p., 37–38 p.

³⁷ COM(2006)136, „Augimo ir užimtumo partnerystės įgyvendinimas: paversti Europą įmonių socialinės atsakomybės pavyzdžiu“

³⁸ TDD, 38 p.

ES skirs su ikimokykliniu ugdymu susijusios vertinimo kultūros plėtotei ir keitimuisi patirti. Komisija taip pat ketina testuoti su suaugusiųjų mokymu susijusią veiklą, plėtoti Europos kvalifikacijų sistemą ir Europos statistikos ir rodiklių sistemą. Šią veiklą papildys su veiksmingumu ir teisingumu susiję tyrimai, finansuojami pagal Septintąją mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros pagrindų programą.